

»Mangan var svangligt við fátækramanna trogið«

— »Mangt umskiftist á mansins ævi«. Tá eg fyrri tveimum árum síðani vitjaði aftur í Føroyum, eftir at hava búð í Danmark í sjei ár, og sá hvussu mikið var komið av skafti, runnu mær í huga orðini, sum gamli Gøtutróndur skal hava sagt: »Mangt umskiftist á mansins ævi«

Soleiðis tekur Sofus Petersen — Sofus í Kvilt — til orða. Sofus er ættaður úr Sandvík, men búði í mong ár í Fámjin. Sofus vaks upp í trongum tíðum, men komin til mans fór hann á skiparaskúla í 1928 og var ól sini mánndómsár á sjónum. Sjalvur hevði hann í mong ár skip og royndi hvørt av sínum. Í hesi samrøðuni við Sosialin letur Sofus tankarnar venda aftur til ta gomlu tíðina — ta trongu og truplu tíðina — og samanber hana við dagin í dag:

— Orðið liggur eftir henda klóka mann, sum livdi í eini öld, tá ikki so nógv kundi umskiftast. Hevði hann í dag sæð, hvussu mikið er umskipað, hevði hann ikki verið litið erpin av visdómsorðum sínum so væl tey passaðu. Ikki minst um hann hevði sæð sitt eigna landnámssetur, har hann bygd grundaðstøði til at byggja víðari á.

Hvussu vóru »teir góðu gomlu dagarnir«

— Tað er sjón fyrri søgn, men skal ein skilja og tosa um tað, má ein hava nakað at samanbera við fyrri at finna munin ímillum. Ein má hava livað eitt langt tíðarskeið við umskiftandi viðurskiftum, so vit kunnu bert hugsa um tíðina í Føroyum í mínum uppvakstrarðegum, tá livið var eitt knoss við neyð og deyð fyrri at fáa mat frá hondini upp í munnin. Tá sátu ikki øll líka mett við fátækramanna trogi.

Tí heidur Sofus, at meira átti at verið hugsað, tá tikið verður til »teir góðu gomlu dagar«, og hvat meinast við tað:

— Eg spyrji, eru tað ikki vit, sum livdu í tí gomlu og svongu tíðini, sum best kunnu døma um, hvat góðir dagar vóru. Tað minnir meg á ein mann, sum eg virdi mikið fyrri dugnaskap, ið átalaði meg. Eg hevði siglt við honum. Hann var eisini

vaksin upp í fátækramannaheimi við nógvum systkjum.

»Tú« sigur hann við meg, »vit báðir eru fæddir ov tíðliga«. Eg kundi ikki forða fyrri, at tár runnu í eygu míni. Eg kom at minnast aftur á barnadagarnar við at samanbera tað, hann sipaði til. Men onkur má eisini hava livað í tí svongu tíðini fyrri at kunna skapa nýggj ættarlið. So okkara liv sýnir mær at vera ein skúlatíð — at læra av hvørjum øðrum og liva hvør av øðrum ættarlið eftir ættarlið. Øll eru vit neyðug hvør fyrri annan, soleiðis eru vit ikki fædd ov tíðliga. Men álikavæl gav eg manninum rætt.

Grundstøðið er lagt við sveitta, neyð og deyða

— Tað skulu breiðir herðar til fyrri at kunna bera góðar dagar, søgdu tey gomlu, so verið ansin. Men góðir dagar og góðar tilfyrri fremst ikki úr leysari luft. Grundstøðið til tað, sum nú er at byggja góðar tíðir á, varð lagt við sveitta, neyð, gráti og deyða í kjalarvorrinum, sum siglast skuldi íggjøgnum — og átrókandi var at leggja nýggjar lunnar til tey nútíðarskip, sum betur kunnu sigla øll tey høv, ið fyrr einans var dreymur.

— Eg feldi sanniliga snertin av — líka frá barnárum — at tann hugsjónarligi, menniskjaligi javnaðarandi ikki nóg tíðliga fekk loyvi at hevja seg, um hann longu tá var vaknaður, men bert kókaði undir lokinum. Tá kann eg ikki lata vera við at minnast, at tey sum í neyð vóru komin, og ikki sjálvi kundu bjarga sær úr henni, vóru deyðadømd av lagnuni, ið tey ikki høvdu smíðað sær sjálvi.

— Eftir at Føroya Sjúkrakassi var stovnaður, varð hjálpin til lækna bara fyrri tey, sum frísk høvdu verið og ikki vóru alt ov gomul, tá tey skuldu góðtakast sum limir. Tað

fórði til, at eg hevði stóran kærleika til abba og ommu mína, ið eg varð alin upp hjá og kundi eg ikki annað enn fela brennandi ábyrgd fyrri at hjálpa teimum, sum í neyð vóru komin.

Vórðu ikki góðtíkin

— Tey vórðu ikki góðtíkin í sjúkrakassanum, fingur ikki læknahjálpi og eingin var peningurin at borga fyrri medisín. Sjalvur var eg 11 ára gamal. Av mæði græt eg ofta, men eg vildi ikki tapa, tí lá eg ofta á knøum og bað harran hjálpa okkum.

— Hesi bæði neyðarstøddu mistu alt og máttu triggjar ferðir skifta tak yvir høvur sitt. Á seingini lá omman í sjei ár og mostir mín, ið mátti lyfta henni í hvørjum tíma, doyði undan henni 42 ára gomul og einasti mannligi stuðulin var so eg. Tí kann eg enn ikki — 72 ára gamal — gloym, at trongu barnárin míni. Og eg minnist tí tann vakra, sjarmherandi deknin, sum var illa dæmdur av mongum, men tað var tollarin eisini av farisearunum.

Vildi lata alt uppá borg

— Hesin sami kallaði meg inn á kontór sitt. Eg var bilsin — heldur bangin var eg — eg var ikki vanur við stól at sita á. »Tú«, sigur hann við meg, »Nú havi eg fylgt við tær. Hvussu leingi ætlar tú at halda á við hesum. Eg vil ikki, at tú skal drepa teg. Tú mást minnast til, at tú ert ungur og hevur alt liv titt fyrri framman, meðan abbi og omma tín fara at doyggja skjótt. Eg kenni tey fyrri dugiliga og ærliga fólk og eg havi nógv at takka teimum fyrri, so eg føli trongd til at gera nakað. Um tú vilt skriva vátan uppá, at tú vilt borga tað aftur frá tí ert 14 ár til alt er góldið aftur, so vil eg lata dynnar í handli mínum vera opnar. Og tann pening, sum tær tøvvar fyrri medisín, skalt tú fáa«.

— Eg kundi ikki annað enn vera takksamur og viðganga ynski hansara. »Men«, tekur hann til, »Hetta er bara millum okkum. Eg havi ikki loyvi

til hetta, tí tú skalt vera myndugur, áðrenn tú skrivur undir slíkt«.

Handilsmaður svav ikki ta náttina

— Men ár um ár kláraði eg tað, men samstundis skuldi eg búgva meg út, byggja mær hús, læra til skipara, so viðgangi eg, at lagnan gjørdi ungu dagar mínar torførar, tí tá var ikki framdur sosialistiskur ella javnaðarmannarættur. Abbi mín doyði frá at hava verið ein kempumaður — ein trýalingur — til at vera bogin og kroystur til jarðar við hokjum sum einasta hjálpina.

— Tá omma mín skuldi biðja faðir vár og halda hendur saman, fekk hon tær ikki frá hvørjari aðrari aftur uttan hjálpi. Men tá hon stríddist við tað síðsta, kallaði hon meg til sín og sigur navn mitt: »Eg takki tær fyrri, alt, tú gjørdi imóti mær og abba tínum men arv eigi eg ikki at geva tær, men eg havi biðið guð um, at tú ikki mást koma í vanda, tú ikki vinnur á«.

— Men mín bjargingarmaður — tollarin — segði við meg, tá alt var honum borgað, uttan at hann tók nakra rentu, at tað kvøldið hann pantsetti meg svav hann ikki. Men gleður var eg, at hann hevði havt álit á mær.

Vildu vit liva, máttu vit berjast

— Eg minnst tvey veraldarkrigg. Sjalvur var eg við í tí seinra við heimsins vesaligasta skipaflota — einans útstýrdur við kumpass, loggi og skipsklokku. Hesi skip vórðu skýrd fyrri sjómansins líkkistur. Tó, vit vóru noyðdir at sigla við teimum fyrri at bjarga livi okkara — millum hat-ur og kærleika — vápnaleysir eins og David og Goliat. Valið var okkum givið: vildu vit liva, máttu vit berjast fyrri livi okkara. Og tað ikki bara á havinum, men eisini á landjörðini.

Mangt tungt takið tóku teir

— Tað rann mær í hug, tá ið eg nú koyrdi eftir Fámjinsvegnum. Eg havi fylgt við, at Jens Westergaard

Sofus í Kvilt: — Eg feldi sanniliga, at javnaðarandin ikki fekk hevjað seg nóg tíðliga

á Økrum so mannliga stríddist fyrri bergholi til Sumbiar. Ein leið — har fiskimenn hava kent sína ábyrgd við ikki bara at bjarga sær sjálvum og bygd síni, men eisini heimafolki í Vági. Men við at gera tað, máttu teir á baki sínum aftur og fram bera tann tunga kross, um teimum skuldi unnast tímiligt liv.

— Og eisini bóru teir sjúklingar. Deyðamerktar sjúklingar, so som fostureitraðar barnakonur. Barnakonur, sum doyðu ávegis surraðar til børna. Skjót læknahond var teimum bannað. Men eyðsýnt er, at onkur mátti bjarga sær við at búgva í Sumba, Fámjin og øðrum smáplássum ella gjørdist ov trongligt á stórlássunum.

— Tað kann ikki av-sannast, at sumbingar hava vegasamband. Men hvussu kom tað í lag? Er tað í lagi, tá óhappið hendir einum. Tá vegurin er glerstoyttur ella kavalæddur. Tá biðar deyðin við liggjanum ikki til kavaplógvin og spakin hava gjørt vegin brúkligan aftur.

Vildi ikki seta inn

— Eg livdi aftur í tonkum minum. Í neyðini, eg tvær ferðir havi verið í. Fyrru ferðina í Sandvík,

tá eg ikki skuldi hjálpa tí stakkals konu í neyð, sum bardist við deyðan — fostureitrað við krampa í 18 timar. Frá klokkan átta á morgni til klokkan 2 morgunin eftir. Tá fyrstani fekk Dahl lækni, sum tann góði skurðlækni hann var, gjørt skyldu sínar. Men barnið doyði tveir dagar seinri.

— Komin um Suðuroyarfjørð í toku, bað eg um at verða settur inn á Sandvík við litla barni mínum, sum lá í kistu. Men svarið var nei. Eg bjóðaði mær til at lósa okkum inn. »Nei, somikið kanst tú bera á baki tínum áfjallunum«, var svarið. Tað vóru tvey fjøll av Tvøroyri til Sandvíkar. Útkoyrdur av svøvnloysi mátti eg halda fram hesa tungu leið.

Læknin kom imóti børni

— Ár ímillum hendi tað sama konu míni, eftir at vit vóru flutt til Fámjins. Hon lá fostureitrað vegna avleiðingar av sponsku sjúku. Einku vegasamband var. Tí mátti hon við krampunum, hon bardist við, surrast til børna. Hvar maður av húsum. Tvær konur við líð hennara. Máttu meira leypa enn renna hesa óhøgla fjallagotuna (millum